

ARHIPELAŠKE IDENTITETE, NARAVA IN POMEN ZAVAROVANIH NARAVNIH OBMOČIJ

KATRIINA SIIVONEN

V besedilu avtorica obravnava razmerja med krajevnimi identitetami v jugozahodnem finskem arhipelagu in načini delovanja Arhipelaškega narodnega parka in Arhipelaškega rezervata morske biosfere. Analiza se osredinja na različne rabe arhipelaškega morskega področja glede na lokalno prebivalstvo in obiskovalce.

Ključne besede: Arhipelaški narodni park, Arhipelaški rezervat morske biosfere, identitete, naravna in kulturna dediščina, varstvo narave, kulturna vzdržnost.

The author analyzes the relationship between local identities in the Southwest Finland Archipelago and the working principles of the Archipelago National Park and the Archipelago Sea Biosphere Reserve. The analysis focuses on different uses of the Archipelago Sea area by local residents and visitors.

Key words: Archipelago National Park, Archipelago Sea Biosphere Reserve, identities, natural and cultural heritage, nature protection, cultural sustainability.

V članku obravnavam značilnosti Arhipelaškega narodnega parka in Arhipelaškega rezervata morske biosfere v razmerju z identitetami ljudi, ki živijo v jugozahodnem finskem arhipelagu. Raziskujem načine delovanja v narodnem parku in v biosfernem rezervatu ter tudi literarne vire. Krajevne identitete sem med letoma 1997 in 2004 preučevala na terenu v jugozahodnem finskem arhipelagu.¹ Pri tem se nisem osredotočala ne na naravni park ne na biosferni rezervat. Osrednji del procesa krajevne identifikacije je vendarle odnos ljudi do njihovega naravnega okolja. Glede na to v pričujočem besedilu razčlenjujem razmerje med krajevnimi arhipelaškimi identitetami in omenjenimi načini delovanja Arhipelaškega naravnega parka in Arhipelaškega rezervata morske biosfere.

NARODNI PARKI IN BIOSFERNI REZERVATI NA FINSKEM

Od konca 19. stoletja so družbene spremembe in naraščajoča industrializacija spremenile finsko pokrajino bolj kot kadar koli prej. To je vzbudilo skrb za naravno okolje in potrebo po njegovi zaščiti (Perttula 2006: 15). Nekaj desetletij pozneje, leta 1923, je prvi finski zakon o zaščiti naravnega okolja utemeljil konkretne ukrepe za izvajanje zaščite okolja. Prvi narodni in naravni parki so bili na Finskem ustanovljeni leta 1938. Leta 1950 in pozneje

¹ Empirična razčlemba in primeri v tem besedilu temeljijo na moji disertaciji in gradivu s terena, ki sem ga zbrala in arhivirala v arhivu Šole za kulturološke raziskave na Univerzi v Turkuju. V arhivu so vsi pogovori označeni z arhivsko kodo, na katero se sklicujem, ko navajam oz. omenjam svoje pogovore z ljudmi (Siivonen 2008; TYKL – Arhivi Šole za kulturološke raziskave, Etnološki arhivi, Univerza v Turkuju, Finska).

so v več časovnih obdobjih ustanovili nove parke, prizadevajo pa si, da bi jih bilo v prihodnje še več. Največ finskih narodnih parkov je nastalo po letu 1990. Mednarodni zgledi za ustanavljanje in dejavnosti narodnih parkov segajo v sam začetek njihovega nastanka (Perttula 2006: 18–21, 24–27; Ympäristöministeriö 2013).

Trenutno je na Finskem 37 narodnih parkov. Njihova celotna površina zavzema 9780 km². Namen parkov je zaščita mednarodno in nacionalno neprecenljivih območij in tamkajšnjih živih bitij, habitatov in pokrajin ter ohranitev naravnega stanja, kolikor je to mogoče. Ta področja niso naseljena, so pa za turistične namene in rekreacijo dostopna javnosti (Ympäristöministeriö 2013). Skladno z veljavno zakonodajo lahko narodni parki nastajajo le na območju vode in kopnega v državni lasti (Luonnonsuojelulaki 1996). Poleg tega je na Finskem tudi 19 naravnih parkov, ki so bolj zaščiteni kot narodni parki. Naravni parki predvsem ščitijo naravno okolje, znanstvene raziskave pa so na njihovem območju dovoljene le s posebnim dovoljenjem. Naravni parki so za javnost praviloma zaprti (Ympäristöministeriö 2013).

Na območju narodnih parkov ni dovoljeno opravljati gospodarske dejavnosti, ki bi privedla do elementarnih sprememb v naravi. V skladu z zakonom za zaščito narave je v narodnih parkih prepovedana graditev stavb, cest in jarkov. Poleg tega na njihovem območju ni dovoljeno kopati zemlje ali mineralov niti opravljati kakršne koli dejavnosti, ki bi škodovala tamkajšnji flori, favni, tlom in skalovju. V zakonu obstajajo nekatere izjeme, ki omogočajo upravljanje in zaščito narodnih parkov ter na tamkajšnjem območju pospešujejo raziskave in pohodništvo. Rekreativno je v narodnih parkih dovoljeno nabiranje jagodičevja, gobarjenje in ribolov s trnki (Luonnonsuojelulaki 1996).

Biosferni rezervati so v mednarodnem oziru in na Finskem mlajši od narodnih parkov. Ideja o financiranju biosfernih rezervatov se je izoblikovala na pariški konferenci o biosferi, ki so jo leta 1968 organizirali UNESCO in še nekateri partnerji. Na konferenci so sprejeli program Združenih narodov *Človek in biosfera* (MAB),² ki je začel delovati leta 1970. Biosferni rezervati in njihove dejavnosti predstavljajo osrednji del programa (UNESCO 2003: 18–19; MAB-ohjelma 2013). Na Finskem sta dva biosferna rezervata. Prvi je bil ustanovljen v Severni Kareliji leta 1992, drugi pa na območju arhipelaškega morja leta 1994 (UNESCO 2003: 188).

Program MAB vsem biosfernim rezervatom določa smernice, način izvajanja dejavnosti pa si rezervati izberejo sami. Še vedno veljavna strategija biosfernih rezervatov je bila oblikovana na mednarodni konferenci o biosfernih rezervatih v Seville leta 1995. Prvi strateški cilj opredeljuje biosferne rezervate kot organizacije za varstvo naravne in kulturne raznovrstnosti. Po tej opredelitvi so ljudje, ki živijo na območju biosfernih rezervatov, in kulturni fenomeni tesno povezani z dejavnostmi rezervatov. Akcijski načrt za biosferne rezervate je bil sprejet v Madridu leta 2008. Cilj biosfernih rezervatov je prizadevanje za vzdržan razvoj na svetovni ravni (UNESCO 2003: 24–27; MAB-ohjelma 2013).

² United Nations Man and the Biosphere (MAB) programme (op. prev.).

Glede na koncept vzdržnega razvoja so dejavnosti v biosfernih rezervatih povezane z delom Svetovne komisije za okolje in razvoj, ki jo je vodila Gro Harlem Brundtland. Gre za koncept vzdržnega razvoja, sprejet leta 1987 v naslednji obliki:

Človeštvo si mora prizadevati za vzdržni razvoj, da zagotovi zadovoljevanje potreb sedanjosti, ne da bi pri tem ogrožalo možnosti prihodnjih generacij pri zadovoljevanju njihovih potreb. H konceptu vzdržnega razvoja sodijo tudi omejitve – ne gre za absolutne omejitve, temveč za omejitve, ki jih nalagajo sedanje tehnološko stanje in družbene organizacije glede okoljskih virov ter zmožnost biosfere, da prenese učinke človekovih dejavnosti. (Our Common Future 1987)

Koncept vzdržnega razvoja je imel ekološke, ekonomske in družbene dimenzije. Poleg teh je bil v njem poudarjen tudi pomen in položaj kulturne vzdržnosti (angl. *sustainability*). V zadnjih letih se ta tema obravnava čedalje pogosteje, in to tako na akademskih področjih kakor v politiki (Birkeland in Soini 2009).

ARHIPELAŠKI NARODNI PARK IN ARHIPELAŠKI REZERVAT MORSKE BIOSFERE

Arhipelaški narodni park je bil ustanovljen na začetku leta 1980, tj. v času intenzivnega ustanavljanja narodnih parkov na Finskem. Prve zamisli v zvezi z varstvom narave na območju arhipelaškega morja so iz leta 1940. Takrat so bili biologi zaskrbljeni, da ljudje ne bi čezmerno izrabljali zemljišč in vodnih predelov na tamkajšnjem območju. Zamisel o narodnem parku na območju arhipelaškega morja se je porodila leta 1960. Po dolgotrajnem procesu sta bila narodni park in arhipelaško morsko območje zakonsko določena leta 1982, njune dejavnosti pa so začele potekati na začetku leta 1983 (Lappalainen 2004: 13–15; Ympäristöministeriö 2013; Laki Saaristomeren kansallispuistosta 1982). Arhipelaški narodni park obsega 500 km² in je sestavljen le iz vodnega področja in zemljišč v državni lasti. Obdaja ga obsežno območje skupne rabe, kjer država še vedno kupuje vodne predele in zemljišča, da bi povečala območje parka (Saaristomeren kansallispuisto 2013).

Na podlagi običajne, zakonsko opredeljene prakse ljudje v Arhipelaškem narodnem parku ne živijo. Območje je bilo kljub temu v preteklosti že poseljeno in človekov vpliv na naravno okolje je bil znaten. Zakon za zaščito naravnega okolja ureja delo in življenje v Arhipelaškem narodnem parku in tudi v drugih narodnih parkih. Po tem zakonu v parku ni dovoljena graditev kakršnih koli konstrukcij, taborjenje ali kurjenje ognja, trganje oziroma uničevanje rastlin, zemlje ali morskega dna. Tudi lov je prepovedan, dovoljena pa sta ribolov s trniki in rekreacija. Prav tako je dovoljeno nabirati jagodičevje in gobe ter gradnja, katere namen je zaščita narave in izvajanje raziskav. Arhipelaški narodni park je osrčje celotnega območja Arhipelaškega rezervata morske biosfere (Laki Saaristomeren kansallispuistosta 1982; Archipelago Sea Biosphere Reserve 2013).

Arhipelaški rezervat morske biosfere je bil ustanovljen leta 1994 v zunanjem delu arhipelaga na jugozahodu Finske. Zajema površino 5400 km², od tega je 4580 km² vodnih površin. Območje je večinoma v zasebni, delno pa tudi v državni lasti. Na območju biosfernega rezervata živi okoli 3800 prebivalcev. Na spletnih straneh je Arhipelaški rezervat morske biosfere predstavljen s smernicami Unescovega programa *Človek in biosfera*, ki imajo naslednjo osrednjo idejo (Archipelago Sea Biosphere Reserve 2013; Local administration 2013):

Cilj delovanja Arhipelaškega rezervata morske biosfere je združiti varstvo narave z vzdržnim razvojem v družbenoekonomskem in kulturnem smislu. Rezervat biosfere sam po sebi ni neka instanca, temveč le zgled celotnega območja. (Local administration 2013)

Glede na takšno opredelitev je sodelovanje z lokalnim prebivalstvom pomemben del dejavnosti.

SPREMINJAJOČE SE RAZMERE V JUGOZHODNEM FINSKEM ARHIPELAGU

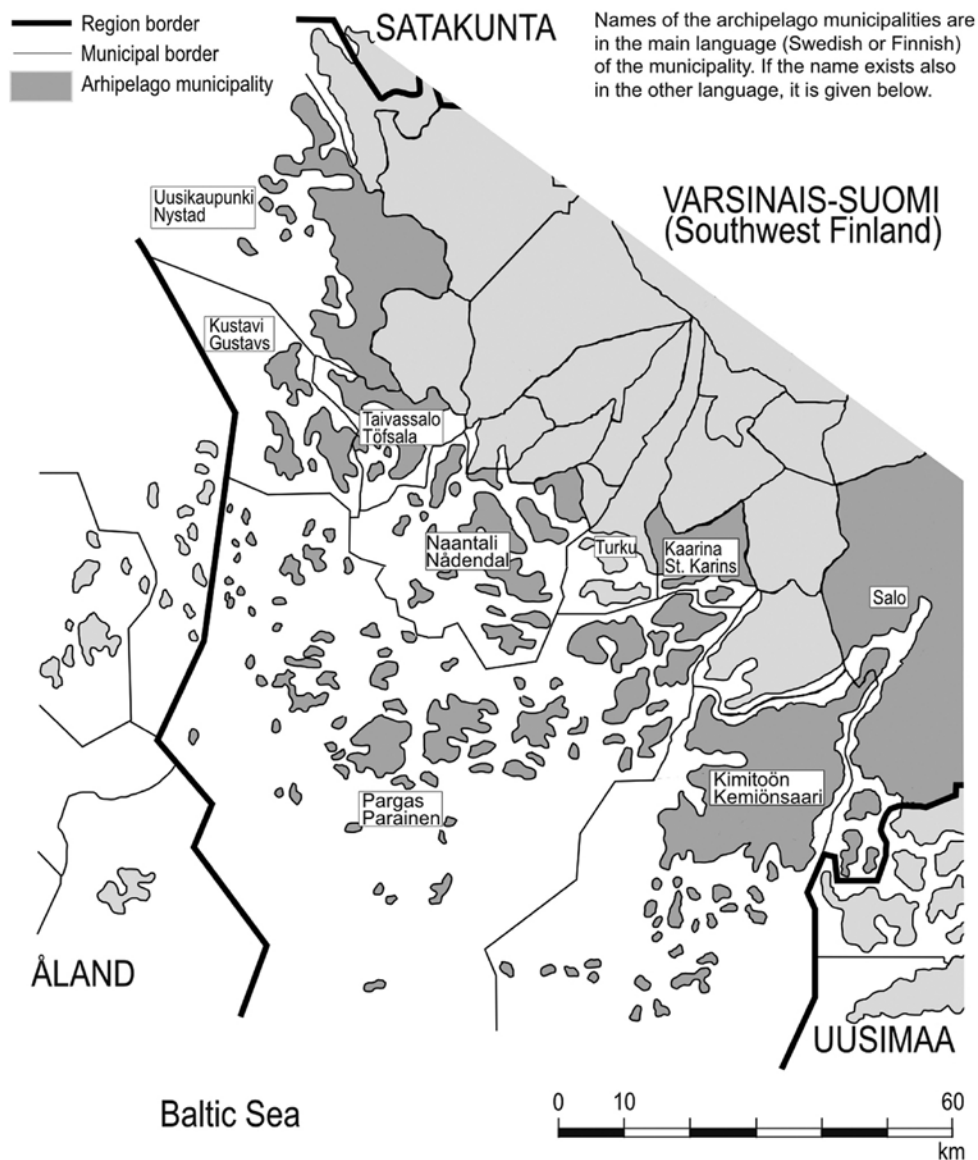
Tako Arhipelaški narodni park kot Arhipelaški rezervat morske biosfere sodita v arhipelag na jugozahodu Finske. Gre za velik, idiličen arhipelag, ki zajema območje 10.000 km² in vključuje več kot 22.000 otokov. Med njimi so veliki in rodovitni otoki v notranjem delu arhipelaga, primerni za kmetovanje, kar 75 % otokov, večinoma v zunanjem delu arhipelaga, pa je po obsegu manjših od enega hektarja in mnogi med njimi so nerodovitni (Granö idr. 1999: 33, 38; Siivonen 2008: 24–28; Siivonen 2010: 48).

Območje je razdeljeno na devet občin (glej sliko 1).³ Nekatero med njimi so deloma na kopnem, tako da so le nekateri prebivalci otočani. Prebivalcev otokov je okoli 17.000 (*Suomen tilastollinen vuosikirja* 2005: 92–94; Sisäasiainministeriö 2007: 56–57; Siivonen 2010: 48; glej tudi Siivonen 2008: 24–28). Večina ljudi v dveh od teh občin⁴ ima za svoj materni jezik švedščino, tako da je razmerje med Finsko in Švedsko na tem področju diametralno nasprotno kot v preostalem delu Finske, kjer je delež švedsko govorečih prebivalcev 5,5 % (*Suomen tilastollinen vuosikirja* 2005: 92–94; Siivonen 2010: 48; glej tudi Siivonen 2008: 24–28). Tako Arhipelaški narodni park kot Arhipelaški rezervat morske biosfere sta na območju, kjer je švedščina jezik večine, čeprav so tudi predeli arhipelaga, kjer prevladuje finščina.

³ To so Kaarina, Kemiönsaari, Kustavi, Parainen, Masku, Naantali, Salo, Taivassalo in Uusikaupunki. V začetku leta 2009 se je število občin zmanjšalo z 18 na 9, ker so se mnoge združile v večje enote. Mesta Kaarina, Naantali in Turku imajo nekaj otočkov, ki niso vključeni v arhipelag. Na Finskem arhipelagu ureja poseben zakon (Laki saariston kehityksen edistämisestä 1981/1993). V skladu s statutom na podlagi tega zakona nekateri otoki, ki spadajo v občine Kaarina, Naantali in Turku, ne pripadajo arhipelagu (Valtioneuvoston asetus saaristokunnista 2008). V svoji doktorski disertaciji sem tako definirana arhipelag uporabila za izhodišče. V raziskave sem vključila pogovore z ljudmi, ki živijo v arhipelagu. Kot je razvidno iz intervjujev, imajo ljudje, ki živijo v arhipelagu, tudi svoje opredeljene območja, v mnogih primerih pa se njihovo pojmovanje popolnoma sklada s statutarno opredeljitvijo arhipelaga (Siivonen 2008: 219–223).

⁴ Občina Kemiönsaari (v švedščini Kimitoön) in občina Parainen (v švedščini Pargas).

Southwest Finland Archipelago

Slika 1. Zemljevid jugozahodnega finskega arhipelaga.

Življenjske razmere na jugozahodu finskega arhipelaga so se spreminjale s procesom modernizacije. Nekdanji viri preživetja, predvsem kmetijstvo, ribištvo in pomorstvo za prebivalce niso več tako donosni. V območju je tudi nekaj industrije, ki deloma izvira še iz 17. stoletja. Primarni način preživetja je kljub temu ohranil svoj razmeroma prevladujoč položaj tudi v času industrializacije. V 19. in na začetku 20. stoletja je bil zelo pomemben ribolov. To se je spremenilo, ko se je Finska leta 1917 osamosvojila in s tem izgubila svoj položaj na ruskem tržišču. Število ljudi, ki se preživljajo z ribolovom in kmetijstvom, je v 20. stoletju močno upadlo. Od leta 1970 je gospodarsko najpomembnejši storitveni sektor, medtem ko velja turizem za obetavnega (Lukala 1986: 228–32; Andersson 1997: 26–28; Andersson 1998; Siivonen 2010: 48; Siivonen 2008: 24–28).

V 20. stoletju je začelo število prebivalcev postopoma upadati, zlasti v zunanjem delu otočja, kjer je bil ribolov zelo pomemben. Od leta 1970 pa je število prebivalstva dokaj ustaljeno (Vainio 1981: 33; Bergbom in Bergbom 2005: 57–61; Siivonen 2010: 48; Siivonen 2008: 24–28). Čeprav so se življenjske razmere vseskozi hitro spreminjale, je veliko starih kulturnih značilnosti na poseben način preživelo vse do danes. Gledano v celoti sta v našem času tako industrializacija kot globalizacija na otoško območje prinesli precejšnje strukturne in kulturne spremembe. Zato je tod treba razviti tudi druge gospodarske aktivnosti (Siivonen 2010: 48; Siivonen 2008: 24–28).

KAKO VSAKDANJE ŽIVLJENJE OPREDELJUJE ARHIPELAG

Več je različnih načinov, s katerimi arhipelag s svojimi mejami in doživljanje arhipelaškega območja na jugozahodu območja dnevno strukturirata svoj obseg. Tudi v najširšem obsegu arhipelag ne vključuje večjih otokov, ki so blizu celine. Gledano v celoti lahko arhipelag opredelimo kot kontinuum, ki v najširšem smislu zajema skoraj vse otoke okoliškega morja. V najožji opredelitvi pa arhipelag vključuje le otoke, ki so dostopni s čolnom oziroma s trajektom, ne pa prek mostov. Ta območja ležijo v zunanem arhipelagu, na območju, kjer je večinski jezik bodisi švedščina bodisi finščina. Glede na najnatančnejšo opredelitev živijo na otokih ljudje, katerih korenine so otoške skozi vse leto. Prav tako morajo biti sposobni preživeti v arhipelagu, ki velja za zahtevno okolje s težkimi naravnimi razmerami. Kot že rečeno, je glede na ta merila zunanji arhipelag za nekatere ljudi bolj pravi od notranjega, za druge pa je pravi arhipelag v najširšem smislu pojmovanja (Siivonen 2010: 53; Siivonen 2008: 153–178; Siivonen 2013: 136).

Glede na najnatančnejšo opredelitev območje Arhipelaškega narodnega parka ni obvezni del arhipelaga, saj tam ne živi nihče več. Je pa območje Arhipelaškega rezervata morske biosfere blizu najnatančnejši opredelitvi arhipelaga, saj leži na naseljenem območju zunanjega arhipelaga. Glede na najširšo opredelitev arhipelaga sta tako narodni park kot biosferni rezervat naravni območji arhipelaga.

Slika 2. Jugozahodni finski arhipelag. 2012. (Foto: K. Siivonen)

V kontinuumu opredelitev arhipelaga obstaja več različnih manjših arhipelagov, ki jih lahko tudi ena sama oseba v različnih situacijah opredeli na več načinov. Ideje o konceptu arhipelaga se nenehno spreminjajo, predvsem pa je zaradi novega mostu ali trajekta treba na novo opredeliti celo, kaj sploh je pravi simbolični arhipelag. V glavnem arhipelag sestavljajo območja, ki so povezana z vsakdanjimi aktivnostmi, prometnicami in plovnimi potmi, medtem ko so druga območja še vedno nepoznana. Tudi nepoznana območja lahko tvorijo arhipelaško okrožje, pri čemer materni jezik ljudi ni večinski jezik. V takšnih primerih se območje ne opredeljuje kot simbolno, ampak kot domačno, kjer prevladujejo običajne dejavnosti. Tako kot v zunanjem arhipelagu gre jezikovno mejo razumeti tudi kot simbolno mejo. V tem primeru je meja arhipelaškega območja zunaj ali v arhipelagu samem. V slednjem primeru gre za dvojezični arhipelag, kjer je jezikovna meja ena od njegovih značilnosti (Siivonen 2010: 53–54; Siivonen 2008: 153–178).

Arhipelaški narodni park in Arhipelaški rezervat morske biosfere sta v predelu zunanjega arhipelaga, kjer je večinski jezik švedščina. Na tem območju pa je tudi finsko govoreča manjšina, zato je v tem smislu mogoče govoriti o dvojezičnem območju. Kljub temu področje narodnega parka in biosfernega rezervata ni dvojezično v takem smislu, da bi bili v zunanjem delu arhipelaga tako švedščina kot finščina jezika večine.

NARAVA KOT DEL OSEBNIH IDENTITET ARHIPELAGA

K lokalnim identitetam sodi povezanost prebivalcev arhipelaga z morjem in z naravo. V arhipelaški kulturi je narava element, ki ljudi najmočneje spaja z območjem arhipelaga. Za vse ljudi v arhipelagu, s katerimi sem se pogovarjala, sta narava in okolje zelo pomembna, opisali pa so ju na zelo različne načine. Pomemben jim je razgled s kuhinjskega okna, pa tudi navada, da vsak dan uporabljajo lastne plovne prehode. Doživljanje lastne pokrajine lahko konkretno pomeni uživanje v nenehno spreminjajočem se morju in naravnem okolju – ko to npr. opazujejo kar skozi kuhinjsko okno ali pa z ribiškega čolna v zgodnjih jutranjih urah, kakor je razvidno iz naslednje izjave (Siivonen 2010: 54; Siivonen 2008: 226–236; Siivonen 2013: 136):

Zame je nekaj najlepšega predvsem morski zrak, ko prihaja pomlad in se začne lomiti led ... Veste, če se zbujaš s soncem in greš potem k mrežam za lovljenje smuč in ščuk, medtem ko pojejo ptice, usenaokrog pa je čisti mir in si lahko sam s seboj ... To mi največ pomeni. Seveda je kdaj tudi slabo vreme in močno piha, ampak ... Ne vem, mislim, da tisti, ki ne marajo ribolova ... tega ne bi zmogli, vreme je včasih zares surovo, pa lomljiv led, nevihte in vse to. Če rad ribariš, se vendarle da. To moraš imeti rad. Sama sem začela loviti ribe še kot majhna deklica, imela sem kakšne štiri, pet let. (TYKL/SPA/435)⁵

Takšen ribolov ni dovoljen na območju Arhipelaškega narodnega parka in ga tam ne prakticirajo, je pa mogoč v drugih delih arhipelaga.

Veliko mojih sogovornikov meni, da so eno z naravo in da lahko v njej preživijo tudi v težkih razmerah. Za zgled lahko opozorimo na njihovo sposobnost prečkati led, ki pozimi pokriva morje. Včasih se zgodi, da se led komu udere, a se jim navadno posreči, da se rešijo se na površje. Takšni dogodki so simbolični opomin, da so na območju arhipelaga neizbežne določene veščine, prometne povezave pa so tam pogosto bolj odvisne od muhaste narave kot na celini. Te veščine so del arhipelaške identitete osebe, s katero sem se pogovarjala še naprej (Siivonen 2010: 54; Siivonen 2008: 157–162; Siivonen 2013: 137):

KS: Aha, tako je torej živeti na otoku?

[...]

I: Ja, tako je, omenila bom še eno izkušnjo. Ko sem prvič s sanmi padla skozi led, sem bila srednješolka, zgodilo se je neko sredo popoldne, ko smo se vračali domov; v zimskem času smo se vedno vračali ob sredah in tako

⁵ Prilagam navedek v finščini: *Meri-ilmasto nimenomaan se on mul semmonen, et tota ei hianomppa ol, ko tule tämmöne kevääika ja ruppe jäät lähtemä. Sit nouse aamul aikasi ylös ja sää lähret kuhaverkoil, nii linnut laulaa ja o ihan tyven ilma ja saa iha raubas olla kato. Se on niin kun se aa ja oo siin asias. Tietysti siäl on kurjakin keli, et on tuulet ja kaikki, mut et. Mää tiärä, et varma semmoset kuka ei ol kiinnostunu kalastuksest, ei ikinä menis sitä tekemä, et kyl siäl niin pal kurja keli välil on, et on heikot jäät ja on myrskyt ja kaike näköst. Se vaa jaksu, kato niin ko on kiinnostunu siihe. Tai siin täyty olla niin ko kiinnostust. Mää olen piänest työst lähtien sillon, ko mää ole joskus ollu tommone neljä viisvuotias, nii.*

se je zgodilo, da sva s sosedovim dekletom padli s sanmi. To je bil moj prvi padec. (TYKL/SPA/403)⁶

Mnogo prebivalcev arhipelaga uporablja za svoja osebna potovanja vsak dan lastne čolne ali trajekte. Pri teh potovanjih narava in morje nista le nevidni del dnevne rutine. Ljudje se zavedajo naravnega okolja, ki jim predstavlja element moči in lepote vsakdanjega življenja. Narava in morje namreč nista le elementa lepote, mnogi ljudje se zavedajo tudi njune surove moči. Številni prebivalci arhipelaga se na otokih ne zanašajo le na naravne razmere, temveč predvsem na lastne spretnosti in izkušnje.

Če prebivalcem arhipelaga ni neizogibno potovati po vodnih poteh, raje ostanejo na kopnem. Vendar nimajo vsi, ki živijo v arhipelagu, lastnega čolna (Siivonen 2008: 234):

Oh ne, nimamo čolna, sploh ne. ... Čolne imajo predvsem tisti, ki tu preživljajo poletja, teh je tu kar precej. (TYKL/SPA/396)

Čolnarjenje v prostem času praviloma ni navada ljudi, ki živijo v arhipelagu. Bolj gre za poletne prebivalce, torej za tuje in finske turiste z lastnimi plovili. Eden mojih sogovornikov takole opiše, čemu raje ostane na kopnem, če je to seveda mogoče (Siivonen 2008: 234):

Jaz najbrž sploh ne bi šel plavat niti ne bi bil na morju več tednov. Všeč mi je občutek trdnih tal pod nogami. V utesnjenem čolnu bi se hitro začel dolgočasiti, zato se z njim raje sploh ne odpravim. (TYKL/SPA/438)⁷

Raba naravnega okolja za domačine in obiskovalce ni enaka. Za domačine je narava običajno okolje, kjer živijo in delajo, za obiskovalce pa možnost za rekreacijo in turizem. Vendarle sta narava in morje pomembna elementa lokalnih identitet arhipelaga, pri čemer je občutek, da imajo do narave in morja določene obveznosti, precej močan (Siivonen 2008: 226–240, 281–282):

Arhipelag] je nekako del mene, zato mislim, da je pomembno spoštovati naravo oziroma se potruditi, da živimo v ravnovesju z njo, da, to je zelo pomembno. (TYKL/SPA/440)⁸

Kljub temu se ideal sobivanja ljudi z naravo v realnosti vedno ne ujema (Siivonen 2008: 237–240):

⁶ Pri navedkih I označuje mojega sogovornika. Navedek v finščini:

KS: *Jaaha, niin tämä kuuluu tähän saaristolaisuuteen?*

[...]

I: *Joo, kyl se kuuluu, tää oli niin kun yks kokemus. Mää oon tota ensimmäisen kerran ollu kelkan kans jäissä yläasteaikan yks keskiviikkoiltapäivä, kun tultiin sitten kotiin, kun talviaikan keskiviikot käytiin, niin oli semmonen tilanne, että naapurin tytön kans mentiin kans jäihin kelkkojen kans tossa. Ja se oli ensimmäinen kerta ja.*

⁷ Navedek v finščini: *[E]nkä mä silti, ehkä mä en sentä lähtis tonne viikkotokul mittän tonne merel keikkuma. Kyl mä tykkään, et on maat jalkojen alla. Siäl voi tulla pia aika pitkäks pia jossaki abtas venes, et en lähtis.*

⁸ Citat v švedščini: *Skärgården] är en del av mig kanske på något sätt, att, jag tycker att det är viktigt, att man liksom, eller respekt kanske för naturen, och liksom, att man kan, eller att man liksom kan leva samförstånd med naturen och, så det betyder att, jo.*

[A]rhipelaški ljudje mislijo, da skrbijo za naravo, da ribarijo le za lastne potrebe, da lovijo le, kolikor je to potrebno za njihovo preživetje, da to počno premišljeno. Za nekatere to res drži, drugi pa ustrelijo vse, kar jim pride pred oči, in plen odvržejo v smeti, so tudi taki ljudje. (TYKL/SPA/443)⁹

Nekateri ljudje so življenjsko odvisni od morja; zanje je ravnovesje med naravo in preživetjem bistveno. Poudariti so želeli, da na primer zaščiteni tjulnji zlahka polomijo ribiško opremo in tako ribičem povzročajo škodo (Siivonen 2008: 237–240).

Identifikacija z arhipelagom je odvisna od znakov, značilnih za dejavnosti, povezane z naravo pa tudi s skupnostjo. Ti delujejo kot tiha entiteta, ki jo je včasih težko dojeti in opisati z besedami. V nekaterih okoliščinah so ti znaki zvedeni na uzaveščene simbole. Takšni simboli so tudi lepa in divja narava arhipelaga, obrežja otokov, ki ustvarjajo meje, svoboda glede dela in možnost za izbiro sebi ustreznega načina življenja v teh mejah ter spretnosti in znanja, pridobljena na otokih, s čimer lahko osvojijo tudi upravno in stvarno znanje zunaj njih. Kultura in identitete so v stalnem gibanju tudi v arhipelagu. Poleg tega je prevladujoči element teh identitet tudi volja ljudi, da sami opredelijo spremembe na obrežju otokov. Narava je dobrodošla in močna določevalka ukrepov in identitet. Kljub temu so učinki v več pogledih dani in sprejeti tako s strani lokalnih kot globalnih interaktivnih omrežij (Siivonen 2008: 281–284).

ZAŠČITA NARAVNEGA OKOLJA IN VSAKDANJE ŽIVLJENJE

Ponavadi so ukrepi organizacij, kakršni sta Arhipelaški narodni park ali Arhipelaški rezervat morske biosfere, jasno izraženi. Tovrstne organizacije se deloma zavestno postavljajo med nasprotnike vsakdanjega življenja v arhipelagu, ko si postavijo določene cilje za zaščito naravnega okolja in kulture, na primer v obliki dediščine. Kultura se nenehno spreminja, drugače rečeno, nemogoče bi bilo preprečiti njen spremenljivi značaj. Potemtakem je tudi ohranjanje dediščine nekakšna sprememba, saj je namen varovanja nekaterih naravnih in kulturnih značilnosti, da se ohranijo v obliki, ki v primarnem procesu spreminjanja sploh ni opazna. Zaščita je proaktivno delovanje in ukrep zoper nenamerne kulturne spremembe ali zoper spreminjanje kulture, ki ima drugačne namene. Varovanje naravne in kulturne dediščine deloma lahko poudari bistvene poteze vsakdanjih identitet življenja v arhipelagu. Te so na primer lahko vrednotenje nekdanjega načina življenja, kamor spadajo arhipelaške spretnosti in znanja, ki so v središču pozornosti pri dejavnostih biosfernega rezervata na poseljenih področjih rezervata. Te večšine in znanja so za lokalno prebivalstvo zelo pomembne, čeprav ljudje ponavadi ne želijo omejevati razvoja arhipelaga le z zaščito in ohranjanjem preteklega načina življenja (glej Siivonen 2008: 354–356).

⁹ Navedek v švedščini: *[S]kärgårdsborna anser nog sig att de tar hand om naturen, att de fiskar, till det husbehov de behöver, de jagar till det, sådana mängder som man får ta ut, att det är en sådan sak som de tänker på. En del tänker på, sedan finns det sådana som skjuter allt som de ser sedan, och lägger i sopcontainer, det finns sådana också.*

V določenem oziru so lahko cilji organizacij diametralno nasprotni lokalnim identitetam arhipelaga. Na primer, ko si postavijo za cilj nadaljnji razvoj izobraževanja v arhipelagu ali ustvarjanje novih oblik sodelovanja. Te dejavnosti potem pri mnogih prekoračijo pomembne otoške meje, znotraj katerih obstaja volja po opredelitvi življenja na tem območju brez zunanjih vplivov. Prav tako je to postala ovira za območje, kjer so nekako uspeli vzdrževati težko obvladljivo družbeno ravnovesje v skupnosti arhipelaga. Kljub temu lahko pride do nastanka novih dejavnosti in odnosov, če se dejavnosti uspešno dopolnjujejo z glavnimi značilnostmi arhipelaških identitet (glej Siivonen 2008: 354–356).

Simboli, ki upodabljajo arhipelag in so izraz projektov v arhipelagu, so do neke mere nezavedno v navzkrižju z nekaterimi bistvenimi značilnostmi arhipelaških identitet. Kadar pride do tega, ti projekti ustvarjajo arhipelaške podobe tako, da se uporabijo manj znane elemente lokalnih identitet. To se izvaja tudi s pomočjo zunanjih vplivov, ki so sami po sebi vir konfliktov s številnimi arhipelaškimi identitetami. V nekaterih primerih imamo lahko zastopnike narodnega parka in biosfernega rezervata za zunanji vpliv. Takšen ugledni položaj z različnimi dejavnostmi v Arhipelaškem narodnem parku ali biosfernem rezervatu lahko pomeni neverbalno izkušnjo, da namreč ti projekti predstavljajo arhipelag na nepredmetni način (glej Siivonen 2008: 354–356).

Mnogi med tistimi, ki sodelujejo v Arhipelaškem narodnem parku ali morskem biosfernem rezervatu, v arhipelagu tudi živijo. Tako čutijo, dojemajo in delujejo kot del vsakdanje kulture v arhipelagu. Se pa pri svojih dejavnostih zavedajo tudi različnih ciljev svojih delovnih organizacij, ki so bodisi uglašeni bodisi v napetosti z vsakdanjimi načini delovanja in identitetami. Ti cilji so delno običajni znaki, ki niso povezani z zavestjo zastopnikov teh organizacij in ki so jih sami morda prevzeli od organizacij kot molčečo vednost, ne da bi se teh znakov sploh zavedali. Tovrstna praksa se lahko odvija tako v Arhipelaškem narodnem parku kot v Arhipelaškem rezervatu morske biosfere na območju, kjer je jezik večine švedščina. Ta je v ravnovesju z visoko simbolično vrednostjo finskega arhipelaga s švedsko govorečim prebivalstvom, a tega ne poudarjajo v predstavitvenih informacijah o narodnem parku oz. biosfernem rezervatu (glej Siivonen 2008: 96–102, 354–356).

V vseh pogledih sta cilja tako Arhipelaškega narodnega parka kot Arhipelaškega rezervata morske biosfere podpiranje lokalne identitete in razvoj regije, in to deloma zaradi blaginje lokalnega prebivalstva, deloma pa zaradi ustvarjanja novih gospodarskih možnosti v arhipelaškem območju. Te dejavnosti se izvajajo s poudarkom na interakciji z različnimi lokalnimi in zunanjimi akterji na ravni vsakdanjega delovanja v arhipelagu. V skladu z zakonodajo in načini delovanja narodnega parka je poudarek na rekreacijski namembnosti arhipelaškega naravnega okolja. Zaradi tega cilja je manj pozornosti posvečene lokalnim prebivalcem okoliških območij parka kot zunanjim obiskovalcem, ki imajo močnejše težnje po rekreativni rabi vodnih in kopenskih območij. Arhipelaški rezervat morske biosfere ima več možnosti za sodelovanje z domačini v arhipelagu s poudarkom na dejavnostih, ki so v sozvočju z lokalnimi dejavnostmi in identitetami, in sicer zaradi njihovega načina dela in naseljenosti območij.

DEJAVNOSTI, NAMENJENE KULTURNI VZDRŽNOSTI

Da bi jih lahko analizirali kot celoto, je bistveno, da si pogledamo dejavnosti v Arhipelaškem narodnem parku in Arhipelaškem rezervatu morske biosfere skupaj z njihovimi projekti ter organizacijami, ki so del arhipelaške kulture – namesto da smo pozorni zgolj na akterje, ki ščitijo, uporabljajo in razvijajo kulturo in naravne danosti arhipelaga. Identitete in procesi identifikacije so pomembni tako za ljudi, ki živijo v arhipelagu, kot za organizacije, ki delujejo na območju. Te organizacije so v neizogibni in namenski interakciji z lokalnim vsakdanjim življenjem. Ko se nanje ozrem z vidika kulturne vzdržnosti, bi najprej rekla, da mora vzdržen razvoj upoštevati vse kulturne procese, tako v vsakdanjem življenju kot v organizacijah. To je treba storiti v kulturnih oblikah, ki delujejo kot neverbalne navade, in tudi v obliki jasnega izražanja s simboli. Menim še, da je glavni namen kulturnega vzdržnega razvoja, da se upoštevajo tudi druga področja ali skupine ljudi, ki opredeljujejo svoj kulturni prostor. Nobena od teh skupin nima pravice reči, da neke kulturne značilnosti pripadajo zgolj njim, če druge skupine pri svojem vsakdanjem življenju kažejo podobne poteze. Prav tako nima noben akter v lokalni razvojni verigi izključne pravice opredeliti kulture le za svojo ciljno regijo.

Pomembno je, da se zavedamo, da krajanji na eni in zunanji obiskovalci Arhipelaškega narodnega parka oz. Arhipelaškega rezervata morske biosfere na drugi strani različno izrabljajo področje arhipelaškega morja. Poleg tega moramo poudariti dvojezični značaj arhipelaga in pomen arhipelaga za švedsko govoreče prebivalstvo na Finskem.

Prevedla: *Maruša Vidic*

VIRI IN LITERATURA

Andersson, Kjell

- 1997 Den finländska skärgårdspolitiken framväxt och utveckling. Strukturell bakgrund, aktörer och institutioner. *SSKH Meddelanden, Nr. 44*. Helsingfors: Forskningsinstitutet, Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet.
- 1998 Näringsutveckling i sydvästra Finlands skärgård. Tolv kommuner i ljuset av offentlig statistik. *Rapporter och diskussionsinlägg 4/98*. Helsingfors: Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet.

Arhipelaški rezervat morske biosfere

- 2013 The Archipelago Sea Biosphere Reserve. *The Archipelago Sea Biosphere Reserve - the man living in harmony with nature* (<http://www.skargardshavetsbiosfaromrade.fi/index.php/general/archipelago-sea-area-br>, 21. 4. 2013).

Bergbom, Gunnevi in Karin Bergbom

- 2005 Befolkningsförändringar och ägoförhållanden på utskären i Skärgårdshavet 1954–2004. *Skärgård. Tidskrift utgiven av Skärgårdsinstitutet vid Åbo Akademi*. Årgång 28 (1): 57–67.

Birkeland, Inger in Katriina Soini

2009 From policy to practices: Discourses on cultural sustainability. (Razprava pod temo 5.4: What is Culturally Sustainable Development?, Katriina Soini in Katriina Siivonen, XXII Congress of the European Society for Rural Sociology, Vaasa, 17.–20. avgust 2009.

Granö, Olavi, Markku Roto in Leena Laurila

1999 *Environment and Land Use in the Shore Zone of the Coast of Finland*. Turku: Univerza v Turkuju (Publicationes Instituti Geographici Universitas Turkuensis N: 160).

Laki Saaristomerens kansallispuistosta

1982 *Laki Saaristomerens kansallispuistosta* 20. 8. 1982/645.

Laki saariston kehityksen edistämisestä

1981/1993 *Laki saariston kehityksen edistämisestä* 26. 6. 1981/494, 10. 12. 1993/1138.

Lappalainen, Markku

2004 Skärgårdshavets nationalpark. En jungfrudans av öar. *Föreningen Konstsamfundets publikationsserie XX*. Helsingfors: Söderströms / Konstsamfundet.

Lokalna uprava

2013 Local administration. V: *The Archipelago Sea Biosphere Reserve - the man living in harmony with nature*. (<http://www.skargardshavetsbiosfaromrade.fi/index.php/general/local-administration>, 21. 4. 2013).

Lukala, Marianne

1986 *Dalsbruk 1686–1986*. Dalsbruk: Ovako.

Luonnonsuojelulaki

1996 *Luonnonsuojelulaki* 20. 12. 1996/1096.

MaB-ohjelma

2013 MaB-ohjelma. In *Saaristomerens biosfäärialue – ihmisen ja luonnon välinen tasapaino* (<http://www.skargardshavetsbiosfaromrade.fi/index.php/yleistae/mab>, 6. 4. 2013).

Our Common Future

1987 *Our Common Future*. Oxford: Oxford University Press.

Perttula, Minttu

2006 *Suomen kansallispuistojärjestelmän kehittyminen 1960–1990-luvuilla ja U.S. National Park Servicen vaikutukset puistojen hoitoon*. Helsinki: Metsähallitus.

Saaristomerens kansallispuisto

2013 Saaristomerens kansallispuisto. V: Luontoon.fi (<http://www.luontoon.fi/retkikohteet/kansallispuistot/saaristomeri/Sivut/Default.aspx>, 6. 4. 2013).

Siivonen, Katriina

2008 *Saaristoidentiteetit merkien virtoina. Varsinaissuomalainen arki ja aluekehitystyö globalisaation murroksessa*. Kansatieteellinen arkisto 51. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.

2010 Local Culture as a Resource in Regional Development in the Southwest-Finland Archipelago. *JEF: Journal of Ethnology and Folkloristics* 3(2), 2009: 47–63.

2013 The Essential Power of Culture: Museums and the Archipelago Trail in the Southwest Finland Archipelago. V: Lindeborg, Lisbeth in Lars Lindkvist (ur.), *The Value of Arts and Culture for Regional Development: A Scandinavian perspective*. London in New York: Routledge.

Sisäasiainministeriö

2007 *Saaristo-ohjelma 2007–2010. Saaret, meri, järvet, joet ja rantavyöhyke aluekehitystekijänä*. Helsinki: Sisäasiainministeriö, Saaristoasiain neuvottelukunta.

Suomen tilastollinen vuosikirja

2005 *Suomen tilastollinen vuosikirja*. 100. vuosikerta (uusi sarja) 2005. Helsinki: Tilastokeskus.

TYKL – Arhivi Šole za kulturološke raziskave, Etnološki arhivi, Univerza Turku, Finska:
 TYKL/SPA/395–468 – Intervjuji in gradivo kot rezultat avtoričinega terenskega dela za doktorsko disertacijo.

UNESCO

2003 *Réserves de biosphère. Des lieux privilégiés pour les hommes et la nature.* Paris: UNESCO.

Vainio, Juhani

1981 *Flyttningsrörelse och avfolkning i sydvästra Finlands skärgård (Korpo, Rimito och Merimasku 1950–1974).* Turun yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja N:o 92. Turku: Turun yliopisto, maantieteen laitos.

Valtioneuvoston asetus saaristokunnista

2008 *Valtioneuvoston asetus saaristokunnista ja muiden kuntien saaristo-osista, joihin sovelletaan saaristokuntaa koskevia säännöksiä* 18. 9. 2008/608.

Ympäristöministeriö

2013 *Kansallis- ja luonnonpuistot.* Sisältödokumentti 27. 2. 2013. (<http://www.ymparisto.fi/print.asp?contentid=429858&lan=fi&clan=fi>, 21. 3. 2013).

ARCHIPELAGO IDENTITIES, NATURE, AND THE USE OF PROTECTED NATURE

This article analyzes the relationship between local identities in the bilingual Southwest Finland Archipelago based on interviews and observations, and examines the working principles of the Archipelago National Park and the Archipelago Sea Biosphere Reserve based on Finnish legislation on nature protection, the web pages of the National Park and Biosphere Reserve, and published literature. National parks are not inhabited in Finland, but they are open to the public as tourism and recreation destinations. The Biosphere Reserves are organizations for the protection of natural and cultural diversity. According to this principle, people and cultural phenomena in biosphere reserve areas are closely involved in their activities. For local people, nature, rather than human authorities, is an acceptable and strong definer of actions and identities. Nature is also highly valued by visitors to the area. However, for local people the archipelago is mainly a beautiful environment to live and work in, and it defines their living conditions. For visitors, it is an area for happiness, recreation, and tourism.

As a whole, it is the goal of both the Archipelago National Park and the Archipelago Sea Biosphere Reserve to support local identities and regional development—partly to improve the wellbeing of the local people, and partly to create new economic opportunities in the archipelago area. These activities are conducted with an emphasis on fostering interaction between various local and non-local actors at the level of everyday practices in the archipelago. Legislation and the working principles of the national park emphasize the recreational use of the natural environment in the archipelago. This goal directs less attention to local residents of the areas surrounding the park than to people that visit the national park for recreation in the water and land areas. The Archipelago Sea Biosphere Reserve offers more opportunities to work with local residents in the archipelago by emphasizing activities in harmony with local practices and identities due to its working principles.

To analyze the phenomenon as a whole, it is essential to look at the activities of the Archipelago National Park and the Archipelago Sea Biosphere Reserve with their projects and organizations as part of archipelago culture, and not only as actors that protect, use, and develop the culture and natural conditions of the archipelago. Identities and identification processes have value both for individuals living in the archipelago and for organizations operating in the same area. These organizations inevitably and intentionally interact with local everyday life.

From the point of view of cultural sustainability, I argue first of all that culturally sustainable development should take into consideration all cultural processes in everyday life and in organizations. This must be done in cultural forms that function as nonverbal habits, and cultural forms that are clearly expressed as symbols. Second, a principal of culturally sustainable development is that it is also necessary to consider other areas or groups of people in definitions of one's own cultural area. None of these groups have the right to declare that particular cultural traits belong only to them if other groups display similar traits. Nor has any actor in local development the sole right to define the culture of its target region.

Thus, concerning activities carried out in the National Park and the Biosphere Reserve, it is important to be aware of how local residents, nonlocal visitors and authorities use the Archipelago Sea. Second, it is important to emphasize both the bilingual character of the archipelago with Finnish- and Swedish-speaking areas and the high value of the archipelago for the Swedish-speaking population in Finland.

Izr. prof. dr. Katriina Siivonen, Åbo Akademi University, Nordic Ethnology, Fabriksgatan 2, 20500 Åbo, Finland, katriina.siivonen@abo.fi